

ÚVODNÍ ČÁST

LATINSKÁ ABECEDA

V současné podobě zahrnuje latinská abeceda 24 písmen: **A, a, B, b, C, c, D, d, E, e, F, f, G, g, H, h, I, i, K, k, L, l, M, m, N, n, O, o, P, p, Q, q, R, r, S, s, T, t, U, u, V, v, X, x, Y, y, Z, z.**

V uvedeném soupisu chybí písmeno **j**, které se dodnes označuje podle původního úzu grafémem **i**. Do lékařské terminologické praxe však bylo v 17. století zavedeno i používání zvláštního znaku **j**, a to na začátku slova před samohláskou a v postavení mezi dvěma samohláskami. Od té doby se zde připouštějí oba způsoby psaní, přičemž v současnosti se zvláště v anatomii upřednostňuje **j**, např.: *major, jūnctūra, jējūnum*.

Písmeno **k** se v latinských slovech objevuje zcela ojediněle. S jeho hojnějším výskytem se setkáváme v lékařském názvosloví u některých řeckých výrazů, např. *kinētōsis, skiagramma*. I zde se však užívá dvojího přepisu, s **k** nebo s **c**, a vůbec nejčastěji se **k** nahrazuje písmenem **c**, např.: *kŷphōsis i cŷphōsis, skeleton i sceletum; cystis, sclērōsis*.

Písmena **y, z** a **ch** nacházíme jen v převzatých slovech řeckých, např.: *syndesmōsis, zygomaticus, cholē*. Zvláštní písmeno **ch** se v latinských slovnících nevyskytuje (slova začínající na **ch** se musí hledat pod **c**), avšak v odborných lékařských slovnících se vzhledem k hojnému výskytu řeckých termínů uvádí samostatně.

Velká písmena se píše na začátku vět, u jmen vlastních, v receptech na začátku každého řádku a někdy i v názvech léků a drog. Kromě toho se obvykle uvádějí s velkým počátečním písmenem anatomické termíny v nomenklaturních souborech.

VÝSLOVNOST

Většina latinských hlásek se vyslovuje shodně s češtinou. Existují však odchylky, které je třeba si pamatovat:

hláska skupina hlásek	výslovnost	příklady
ae	é	<i>aequālis</i> [ékvális]
oe	é	<i>lagoena</i> [lagéna]
oē na konci slova	oé	<i>diploē</i> [dyploé]
i před samohláskou na začátku slova a mezi dvěma samohláskami	j	<i>iecur</i> [jekur] <i>maior</i> [major]
i před samohláskou uvnitř slova	ij	<i>artēria</i> [artérija]
c před <i>a, o, u</i> , před souhláskou a na konci slova	k	<i>costa</i> [kosta] <i>crānium</i> [krányjum] <i>lac</i> [lak]

c před <i>e, i, ae, oe, y</i>	c	<i>cerebrum</i> [cerebrum] <i>circum</i> [cirkum] <i>caecus</i> [cékus]
qu	kv	<i>aqua</i> [akva]
ngu	ngv	<i>sanguis</i> [sangvis]
su před samohláskou téže slabiky	sv	<i>suāvis</i> [svávis]
di	dy	<i>digitus</i> [dygítus]
ni	ny	<i>nihil</i> [nyhil]
ti	ty	<i>tībia</i> [týbija]
ti před samohláskou a před dvojháskou <i>ae</i>	ci	<i>fūctiō</i> [fúncijó] <i>excrēscēntiae</i> [ekskréscencijé]
ti po <i>s, t, x</i> před následující samohláskou a ve slovech řeckých	ty	<i>ōstium</i> [óstyjum] <i>mixtiō</i> [mikstyjó]
s mezi dvěma samohláskami, po <i>l, r, n</i> , mezi samohláskou a <i>m</i>	z	<i>nāsus</i> [názus] <i>pulsus</i> [pulzus] <i>morsus</i> [morzus] <i>mēnsis</i> [ménzis] <i>plasma</i> [plazma]
ex před samohláskou	egz	<i>exitus</i> [egzítus]
ph	f	<i>phalanx</i> [falanks]
rh	r	<i>rhaphē</i> [rafé]
th	t	<i>thōrāx</i> [tóráks]

DÉLKA SLABIK A PŘÍZVUK

Délka se v latině vyznačuje jen ve zvláštních případech, např. z cvičných důvodů (fonetických a gramatických), vodorovnou čárkou nad příslušným písmenem. Podobně je označován přízvuk šikmou čárkou nad samohláskou přízvukované slabiky.

Slabika může být dlouhá:

1. **přirozeně**, obsahuje-li dlouhou samohlásku nebo dvojhásku: *vēna*, *oedēma*;
2. **postavením**, následují-li za krátkou samohláskou slabiky alespoň dvě souhlásky: *profundus*, *sinister*. (Spojení **b, p, d, t, g, k s l** nebo **r** nemá platnost souhláskové skupiny, která způsobuje poziční délku. Proto např. ve slově *vertebra* je druhá slabika pokládána za krátkou.)

Přízvuk závisí především na počtu slabik ve slově.

1. V **dvojslabičných** slovech je nositelem přízvuku vždy první slabika: *pūlmō*, *cóxa*.
2. Ve **víceslabičných** slovech rozhoduje délka předposlední slabiky:
  - a) je-li dlouhá přirozeně nebo postavením, bývá přízvučná: *ōrālis*, *papilla*, *unguētum*;
  - b) je-li krátká, přechází přízvuk na třetí slabiku od konce: *hūmerus*, *ossificātiō*, *cérebrum*.

TVAROSLOVÍ

Z devíti slovních druhů se v rámci lékařské terminologie systematicky uplatňují jen některé:

- (1) podstatné jméno – substantivum (subst., S)
- (2) přídavné jméno – adjektivum (adj., A)
- (3) číslovka
- (4) předložka (p)
- (5) sloveso - jeho použití je omezeno pouze na několik tvarů

Substantiva, adjektiva a některé číslovky skloňujeme, slovesa se časují, předložky patří k druhům neohebným.

Při **skloňování** rozlišujeme u jmen rod, číslo a pád. Rozeznávají se:

- a) **tři rody:** mužský – maskulinum (m.)
ženský – femininum (f.)
střední – neutrum (n.)
- b) **dvě čísla:** jednotné – singulár (sg.)
množné – plurál (pl.)
- c) **šest pádů:** 1. nominativ (nom., Nom)
2. genitiv (gen., Gen)
3. dativ
4. akuzativ (akuz., Akuz)
5. vokativ
6. ablativ (abl., Abl) – plní funkci lokálu a instrumentálu

Pokud jde o pádovou frekvenci, pro lékařskou terminologii je příznačná kvantitativní převaha nominativu a genitivu. Akuzativ a ablativ jsou zastoupeny především jako pády předložkové. Vokativ se nevyskytuje vůbec a také dativ je ojedinělý, proto jsou tyto dva pády z jednotlivých přehledů skloňování vypuštěny.

Substantiva se v latině rozdělují podle svého způsobu skloňování do pěti deklinací, které jsou určovány zakončením kmene. Kmenová hláska se nejnadhěji získává z tvaru genitivu plurálu.

I. deklinace:	ā -kmeny	gen. pl. <i>vēnā-rum</i>
II. deklinace:	ō -kmeny	gen. pl. <i>mūsculō-rum</i>
III. deklinace:	a) souhláskové kmeny b) i -kmeny	gen. pl. <i>pulmōn-um</i> gen. pl. <i>auri-um</i>
IV. deklinace:	u -kmeny	gen. pl. <i>processu-um</i>
V. deklinace:	ē -kmeny	gen. pl. <i>faciē-rum</i>

Pro zařazení substantiva do příslušné deklinace postačí pamatovat si koncovku genitivu singuláru. Proto je nutné znát u každého substantiva nominativ a genitiv singuláru. Vedle toho je

důležitý i rod substantiva, kterému se učíme současně s uvedenými tvary, např.: *pulmō, pulmōnis*, m. Pádové koncovky se připojují ke genitivnímu základu, který získáme odloučením genitivní koncovky.

Latinská **adjektiva** mají stejné skloňování jako substantiva. Pamatujeme si všechny tvary v nominativu singuláru, u jednovýchodných adjektiv také genitiv singuláru. Zařazujeme je do prvních tří deklinací.

Slovesa se v latině rozdělují podle svého způsobu časování do čtyř konjugací. Vzhledem k jejich omezenému použití v medicínské terminologii nebudeme se zde zabývat slovesnými gramatickými kategoriemi.

SYNTAKTICKÁ STRUKTURA LÉKAŘSKÝCH TERMÍNŮ

Medicínské termíny jsou jednoslovné, častěji dvouslovné a víceslovné.

Jednoslovné názvy bývají vyjádřeny substantivem v nominativu, např.:

<i>clāvicula</i>	klíční kost	} SNom
<i>pulmō</i>	plíce	
<i>manus</i>	ruka	

Dvouslovná pojmenování vznikají:

1. **spojením substantiva v nominativu s adjektivem**, mezi nimiž platí shoda v rodě, čísle a pádě. V tomto případě plní adjektivum funkci shodného přívlastku. Na rozdíl od češtiny se v latině zpravidla klade za substantivum, které určuje. Např.:

<i>clāvicula frācta</i>	zlomená klíční kost	} SNom — ANom
<i>pulmō dexter</i>	pravá plíce	
<i>manus sinistra</i>	levá ruka	

Patří sem i spojení, ve kterých je shodný přívlastek vyjádřen substantivem v nominativu: *mūsculus adductor* sval přitahovač. Při praktickém použití se první, obecnější jméno v latině i češtině většinou vypouští.

2. **spojením dvou substantiv**, z nichž druhé má platnost neshodného přívlastku. První, určované substantivum stojí v nominativu, u určujícího, přívlastkového substantiva rozlišujeme dva typy vyjádření:

a) přívlastkové substantivum v genitivním tvaru, např.:

<i>dorsum nāsī</i>	hřbet nosu	} SNom — SGen
<i>tūberculōsis cerebrī</i>	tuberkulóza mozku	
<i>gramma dosis</i>	gram dávky	

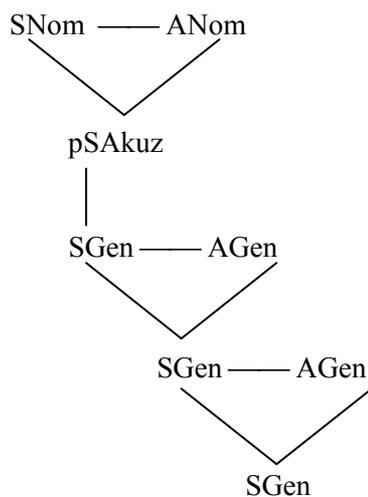
b) přívlastkové substantivum v předložkovém akuzativu, příp. ablativu, např.:

<i>medicāmentum contrā dolōrem</i>	lék proti bolesti	} SNom — pSAkuz
<i>metastasēs ad hēpar</i>	metastázy do jater	
<i>sānātiō per dēfectum</i>	hojení s následky	

<i>influenza cum pneumoniā</i>	chřipka se zánětem plic	} SNom — pSabl
<i>atrophia ex inactīvitāte</i>	atrofie z nečinnosti	
<i>aqua prō iniectiōne</i>	voda na injekci	

Víceslovné termíny využívají různé možnosti kombinace výše uvedených typů spojení, např.:

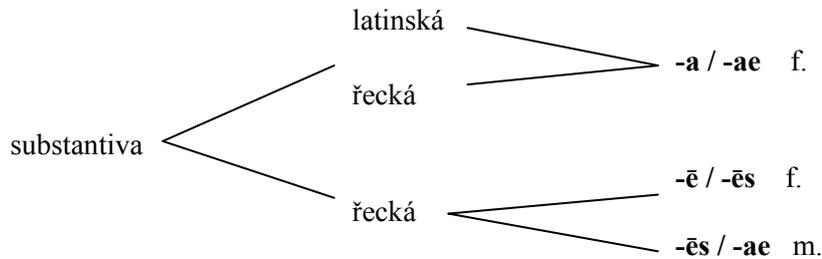
status gravis post infarctum pariētis anteriōris ventriculī cordis sinistrī –
těžký stav po infarktu přední stěny levé srdeční komory

LEKCE 1

I. DEKLINACE (Ā-KMENY)

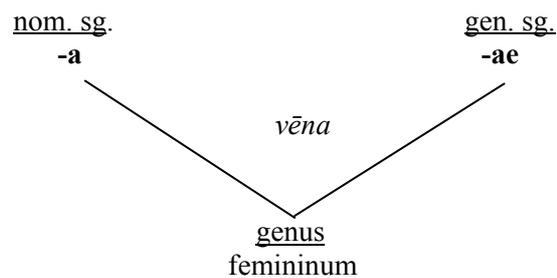
1.1 Substantiva

1.1.1 Vzor: *vēna, vēnae, f.* žíla

sg.	nom. <i>vēn-<u>a</u></i>	pl.	<i>vēn-<u>ae</u></i>
	gen. <i>vēn-<u>ae</u></i>		<i>vēn-<u>arum</u></i>
	akuz. <i>vēn-<u>am</u></i>		<i>vēn-<u>as</u></i>
	abl. <i>vēn-<u>a</u></i>		<i>vēn-<u>is</u></i>

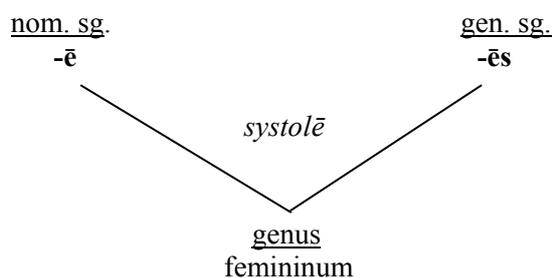
Stejné skloňování mají latinská a do lékařské terminologie převzatá řecká substantiva, která jsou v nom. sg. zakončena na **-a**, v gen. sg. na **-ae**. Velkou většinou jsou feminina, pouze jména mužských bytostí jsou maskulina, např.: *antagōnista, ae, m.* antagonist, činitel opačně působící, *dentista, ae, m.* dentista.

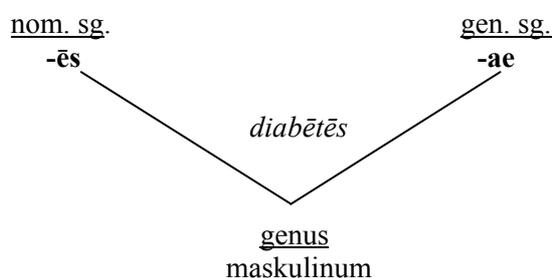
1.1.2 Vzor: a) *systolē, systolēs, f.* systola b) *diabētēs, diabētae, m.* úplavice

sg.	nom. <i>systol-<u>ē</u></i>	pl.	<i>diabēt-<u>ēs</u></i>
	gen. <i>systol-<u>ēs</u></i>		<i>diabēt-<u>ae</u></i>
	akuz. <i>systol-<u>ēn</u></i>		<i>diabēt-<u>am</u></i> (i -ēn)
	abl. <i>systol-<u>ē</u></i>		<i>diabēt-<u>a</u></i> (i -ē)

Podle *systolē* se skloňují do lékařské terminologie převzatá řecká substantiva zakončená v nom. sg. na -ē. Všechna jsou rodu ženského.

Podle *diabētēs* se skloňují do lékařské terminologie převzatá řecká substantiva zakončená v nom. sg. na -ēs. Všechna jsou rodu mužského.

Oba typy si zachovávají původní řecké koncovky jen v některých pádech singuláru. V plurálu se skloňují jako *vēna*. V terminologii je použití řeckých substantiv zpravidla omezeno na singulár, v plurálu se vyskytují výjimečně.

1.2 Adjektiva

maskulinum	femininum	neutrum
-us, -er	-a	-um

Vzor : (*aqua*) pūr-a čistá voda

sg. nom.	(<i>aqua</i>) <u>pūr-a</u>	pl.	(<i>aquae</i>) <u>pūr-ae</u>
gen.	(<i>aquae</i>) <u>pūr-ae</u>		(<i>aquārum</i>) <u>pūr-ārum</u>
akuz.	(<i>aquam</i>) <u>pūr-am</u>		(<i>aquās</i>) <u>pūr-ās</u>
abl.	(<i>aquā</i>) <u>pūr-ā</u>		(<i>aquīs</i>) <u>pūr-īs</u>

Ženské tvary adjektiv I. a II. deklinace jsou zakončeny v nom. sg. na -a a skloňujeme je stejným způsobem jako vzor *vēna*.

CVIČENÍ

1. Čtete a přeložte do češtiny:

Anatomia. Vertebra. Vertebrae coccygeae. Costae verae, spuriae. Maxilla sinistra. Incisura mandibulae. Scapula dextra. Spina scapulae sinistrae. Vena portae. Venae profundae linguae. Ulna dextra. Valvulae aortae. Arteria transversa scapulae. Arteriae thoracicae internae. Vesica fellea. Uvula vesicae urinariae. Tunica mucosa vaginae. Bursa mucosa. Tela submucosa tubae uterinae. Areola mammae. Papillae mammarum. Medulla oblongata. Tonsillae palatinae. Concha auriculae. Orbita. Rima palpebrarum. Arteria coronaria dextra. Substantia alba, grisea. Systole et diastole. Cholē.

Fractura clavulae dextrae complicata. Fibula fracta. Hernia congenita. Insufficiencia valvularum aortae. Anaemia post haemorrhagiam. Pneumonia acuta. Spina bifida. Gangraena pulpa. Ruptura fasciae latae. Anomalia maxillae. Therapia chirurgica tonsillarum palatinarum. Fractura tibiae aperta. Haemorrhagia e causa ignota. Sutura plana. Patella rupta. Ascites. Rhabdella lata. Diphtheria. Dyspnoe.

Aqua purificata. Lagoena aquae pura. Tinctura valerianae. Tabulettae compositae. Aqua chamomillae. Massa tabulettarum. Mixtura. Sub forma guttarum. Scatula pastae. Belladonna. Ad scatulam. In aqua pura.

2. Přeložte do latiny:

Tepna žlučníku. Sliznice jazyka. Pravá klíční kost. Chlopeč duté žíly. Levá věnčitá tepna. Patrová žíla. Hřeben lopatky. Hrudní obratel. Patrový cípek. Zářez dolní čelisti. Prsní žláza. Vnitřní hrudní žíly. Vnější a vnitřní hrana. Pravé ouško. Podslizniční tkáň močového měchýře. Brána žil.

Prasklá loketní kost. Prasknutí močového měchýře. Zlomená levá holenní kost. Otevřená zlomenina pravé klíční kosti. Nedostatečnost žlučníku. Komplikovaná zlomenina žeber. Po prudkém zápalu plic. Chudokrevnost z neznámé příčiny. Nepravidelnost horní čelisti. Příčná zlomenina lýtkové kosti.

Do čisté vody. Rulíková tinktura. V krabičce. Láhev čištené vody. V podobě tablet. Kozlíkové kapky. V heřmánkové vodě.

3. Utvořte vhodná spojení a vyskloňujte:

<i>ulna</i>	<i>vera</i>
<i>vesica</i>	<i>profunda</i>
<i>costa</i>	<i>dextra</i>
<i>vena</i>	<i>urinaria</i>
<i>maxilla</i>	<i>sinistra</i>

4. Doplňte příslušné tvary:

- a) *fractura complicata* (*fibula dextra, clavula, ulna sinistra, vertebrae, spina scapulae, mandibula*)

<i>tunica mūcōsa</i>	(<i>vēsīca fellea, lingua, vāgīna, vēsīca ūrīnāria</i>)
b) <i>post</i>	(<i>frāctūra ulnae aperta, pneumonia acūta, ruptūra fasciae lātae, īnsufficiētia valvulārum</i>)
<i>in</i>	(<i>vēna cava, artēriae corōnāriae, auricula sinistra, scatula, aqua pūrificāta</i>)

5. Vyjádřete v plurálu:

<i>vertebra thōrācica</i>	<i>papilla mammae</i>
<i>vēna profunda linguae</i>	<i>costa spuria</i>
<i>artēria trānsversa scapulae</i>	<i>tonsilla palātīna</i>

6. Zapamatujte si:

medicina humana, in natura, contra naturam, sine mora, intra vitam, pro forma

Pozn.: Neznámá slovíčka najdete v centrálním slovníku.

SLOVÍČKA

<i>acūtus, a, um</i>	akutní, prudký
<i>ad</i> (předl. s akuz.)	k, do, při
<i>albus, a, um</i>	bílý
<i>anaemia, ae, f.</i>	chudokrevnost
<i>anatomia, ae, f.</i>	anatomie
<i>anōmalia, ae, f.</i>	anomálie, nepravidelnost, odchylka
<i>antagōnista, ae, m.</i>	antagonista, činitel opačně působící
<i>aorta, ae, f.</i>	aorta, srdečnice
<i>apertus, a, um</i>	otevřený
<i>aqua, ae, f.</i>	voda
<i>āreola, ae, f.</i>	dvoreček, dvorec
<i>artēria, ae, f.</i>	arterie, tepna
<i>ascitēs, ae, m.</i>	břišní vodnatelnost
<i>auricula, ae, f.</i>	ouško, boltec
<i>belladonna, ae, f.</i>	rulík
<i>bifidus, a, um</i>	dvojklaný
<i>bursa, ae, f.</i>	váček
<i>causa, ae, f.</i>	příčina, důvod
<i>cavus, a, um</i>	dutý, vyhloubený
<i>clāvicula, ae, f.</i>	klíční kost
<i>coccygeus, a, um</i>	kostrční
<i>complicātus, a, um</i>	komplikovaný, složitý
<i>compositus, a, um</i>	složený

<i>congenitus, a, um</i>	vrozený
<i>concha, ae, f.</i>	skořepa
<i>corōnārius, a, um</i>	věncitý
<i>costa, ae, f.</i>	žebro
<i>crista, ae, f.</i>	hrana, hřeben
<i>dentista, ae, m.</i>	dentista
<i>dexter, tra, trum</i>	pravý
<i>diabētēs, ae, m.</i>	průchod, průtok, úplavice
<i>d. mellītus</i>	cukrovka
<i>diastolē, ēs, f.</i>	diastola, ochabnutí svaloviny srdeční komory
<i>diphtheria, ae, f.</i>	záškrt
<i>dyspnoē, ēs, f.</i>	dušnost, namáhavé dýchání
<i>ē, ex (předl. s abl.)</i>	z, ze, zevnitř
<i>et</i>	a, i; také
<i>externus, a, um</i>	vnější, zevní
<i>fascia, ae, f.</i>	povázka (obal svalů); obvaz, obinadlo
<i>felleus, a, um</i>	žlučový
<i>fibula, ae, f.</i>	lýtková kost
<i>forma, ae, f.</i>	tvar, podoba
<i>frāctūra, ae, f.</i>	zlomenina
<i>frāctus, a, um</i>	zlomený
<i>gangraena, ae, f.</i>	gangréna, sněť
<i>griseus, a, um</i>	šedivý
<i>gutta, ae, f.</i>	kapka
<i>haemorrhagia, ae, f.</i>	krvácení
<i>hernia, ae, f.</i>	kýla
<i>chamomilla, ae, f. (rōmāna)</i>	heřmánek (římský)
<i>chīrurgicus, a, um</i>	chirurgický
<i>cholē, ēs, f.</i>	žluč
<i>ignōtus, a, um</i>	neznámý
<i>in (předl. s akuz. na ot. kam?)</i>	do, na
<i>(předl. s abl. na ot. kde?)</i>	v, ve, na
<i>incīsūra, ae, f.</i>	zářez, rýha
<i>īnsufficiētia, ae, f.</i>	nedostatečnost, selhání činnosti
<i>internus, a, um</i>	vnitřní
<i>lag(o)ena, ae, f.</i>	láhev
<i>lātus, a, um</i>	široký
<i>lingua, ae, f.</i>	jazyk
<i>mamma, ae, f.</i>	prs, prsní žláza
<i>mandibula, ae, f.</i>	dolní čelist
<i>massa, ae, f.</i>	hmota
<i>maxilla, ae, f.</i>	horní čelist
<i>medulla, ae, f.</i>	dřeň

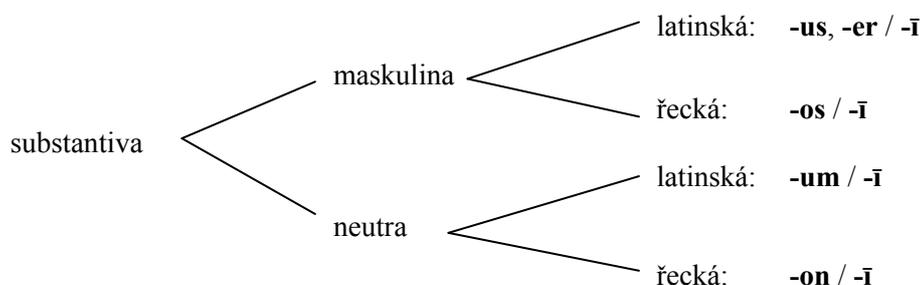
<i>m. oblongāta</i>	prodloužená mícha
<i>mixtūra, ae, f.</i>	směs
<i>mūcōsus, a, um</i>	hlenovitý, hlenový
<i>oblongātus, a, um</i>	prodloužený
<i>orbīta, ae, f.</i>	očnice
<i>palātīnus, a, um</i>	patrový
<i>palpebra, ae, f.</i>	oční víčko
<i>papilla, ae, f.</i>	bradavka
<i>pasta, ae, f.</i>	pasta
<i>patella, ae, f.</i>	čéška
<i>plānus, a, um</i>	ploché, rovný
<i>pneumonia, ae, f.</i>	zápal, zánět plic
<i>porta, ae, f.</i>	průchod, brána
<i>post</i> (předl. s akuz.)	po, za
<i>profundus, a, um</i>	hluboký
<i>pulpa, ae, f.</i>	dřeň, dužina
<i>pūrificātus, a, um</i>	čištěný
<i>pūrus, a, um</i>	čistý
<i>r(h)aphē, ēs, f.</i>	šev
<i>rīma, ae, f.</i>	štěrbina
<i>ruptūra, ae, f.</i>	trhlina, prasknutí
<i>ruptus, a, um</i>	prasklý
<i>scapula, ae, f.</i>	lopatka
<i>scatula, ae, f.</i>	krabička
<i>sinister, tra, trum</i>	levý
<i>spīna, ae, f.</i>	hřeben, trn, páteř
<i>s. bifida</i>	rozštěp páteře
<i>spurius, a, um</i>	nepravý, podvržený
<i>sub</i> (předl. s akuz. na ot. kam?)	pod
(předl. s abl. na ot. kde?)	
<i>submūcōsus, a, um</i>	podslizniční
<i>substantia, ae, f.</i>	hmota, podstata
<i>sūtūra, ae, f.</i>	šev
<i>systolē, ēs, f.</i>	systola, stažení svaloviny srdeční komory
<i>tabuleta, ae, f.</i>	tableta
<i>tēla, ae, f.</i>	tkáň
<i>therapia, ae, f.</i>	léčba, ošetřování nemocných
<i>thōrācicus, a, um</i>	hrudní
<i>tībia, ae, f.</i>	holeň, holenní kost
<i>tīnctūra, ae, f.</i>	tinktura
<i>tōnsilla, ae, f.</i>	mandle
<i>trānsversus, a, um</i>	příčný
<i>tuba, ae, f.</i>	trubka, rourka

<i>t. uterīna</i>	vejcovod
<i>tunica, ae, f.</i>	vrstva
<i>t. mūcōsa</i>	sliznice
<i>ulna, ae, f.</i>	loketní kost
<i>ūrīnārius, a, um</i>	močový
<i>uterīnus, a, um</i>	děložní
<i>ūvula, ae, f.</i>	čípek
<i>vāgīna, ae, f.</i>	pochva
<i>valeriāna, ae, f. (officīnālis)</i>	kozlík (lékařský)
<i>valvula, ae, f.</i>	chlopeč
<i>vēna, ae, f.</i>	žíla
<i>vertebra, ae, f.</i>	obratel
<i>vērus, a, um</i>	pravý, pravdivý
<i>vēsīca, ae, f.</i>	měchýř
<i>v. fellea</i>	žlučník
<i>v. ūrīnāria</i>	močový měchýř

LEKCE 2

II. DEKLINACE (Ō-KMENY)

2.1 Substantiva

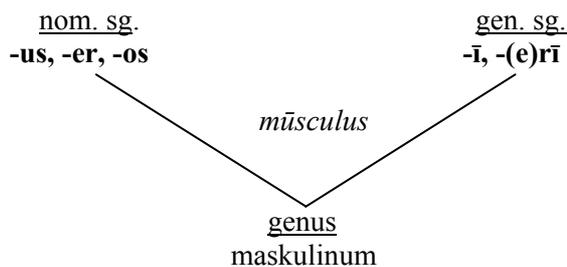
2.1.1 Vzor: *mūsculus, mūsculī, m.* sval

sg.	nom. <i>mūscul-<u>us</u></i>	pl.	<i>mūscul-<u>ī</u></i>
	gen. <i>mūscul-<u>ī</u></i>		<i>mūscul-<u>ōrum</u></i>
	akuz. <i>mūscul-<u>um</u></i>		<i>mūscul-<u>ōs</u></i>
	abl. <i>mūscul-<u>ō</u></i>		<i>mūscul-<u>īs</u></i>

Stejné skloňování mají:

- latinská substantiva, která jsou zakončena v nom. sg. na **-us** nebo **-er**, v gen. sg. na **-ī** nebo **-(e)rī**. Samohláska **-e-** se většinou při skloňování vynechává: *cancer, cancerī*, m. rakovina, ale *puer, puerī*, m. chlapec, hoch;
- do lékařské terminologie převzatá řecká substantiva, která si zachovávají v nom. sg. původní koncovku **-os** (odpovídá latinskému **-us**) a v akuz. sg. původní koncovku **-on** (odpovídá latinskému **-um**): *nephros, nephrī*, m. ledvina.

Rod těchto substantiv je převážně mužský. K výjimkám patří některá substantiva řeckého původu, která jsou feminina (*atomus, -ī* atom; *methodus, -ī* metoda; *periodus, -ī* perioda; *diameter, -trī* průměr aj.), některá latinská substantiva, která jsou rovněž feminina (*alvus, -ī* břicho; *humus, ī* půda; *bolus, ī* hlinka; *sambūcus, ī* bez aj.), a substantivum *vīrus, -ī* vir, jed, které je neutrum.

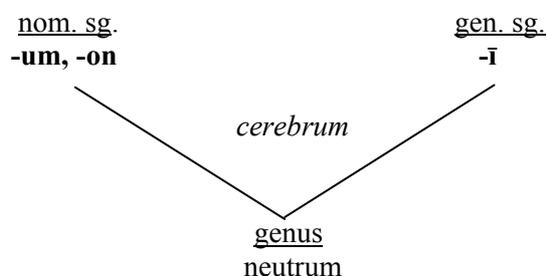
2.1.2 Vzor: *cerebrum, cerebrī, n.* mozek

sg. nom. <i>cerebr-<u>um</u></i>	pl. <i>cerebr-<u>a</u></i>
gen. <i>cerebr-<u>i</u></i>	<i>cerbr-<u>orum</u></i>
akuz. <i>cerebr-<u>um</u></i>	<i>cerebr-<u>a</u></i>
abl. <i>cerebr-<u>o</u></i>	<i>cerebr-<u>is</u></i>

Stejné skloňování mají:

- latinská substantiva zakončená v nom. sg. na **-um**, v gen. sg. na **-i**. Všechna jsou rodu středního;
- do lékařské terminologie převzatá řecká substantiva, která si zachovávají v nom. a akuz. sg. původní koncovku **-on**: *cōlon*, *cōlī*, n. tračník. Všechna jsou rodu středního.

Společným znakem substantiv středního rodu všech deklinací je shodný nominativ a akuzativ v singuláru i plurálu. V plurálu oba tyto pády končí na samohlásku **-a**.

2.2 Adjektiva

maskulinum	femininum	neutrum
-us, -er	-a	-um

2.2.1 Vzor: (*nervus*) *vagus* bloudivý nerv

sg. nom. (<i>nervus</i>) <i>vag-<u>us</u></i>	pl. (<i>nervī</i>) <i>vag-<u>i</u></i>
gen. (<i>nervī</i>) <i>vag-<u>i</u></i>	(<i>nervōrum</i>) <i>vag-<u>orum</u></i>
akuz. (<i>nervum</i>) <i>vag-<u>um</u></i>	(<i>nervōs</i>) <i>vag-<u>os</u></i>
abl. (<i>nervō</i>) <i>vag-<u>o</u></i>	(<i>nervīs</i>) <i>vag-<u>is</u></i>

Mužské tvary adjektiv I. a II. deklinace končí v nom. sg. na **-us** nebo **-er** (-e- při skloňování obvykle vypadne: *ruber*, *rubrī* červený, ale *liber*, *liberī* volný, svobodný) a skloňujeme je podle vzoru *mūsculus*.

2.2.2 Vzor: (*ligāmentum*) *lātum* široký vaz

sg. nom. (<i>ligāmentum</i>)	<u>lāt-um</u>	pl. (<i>ligāmenta</i>)	<u>lāt-a</u>
gen. (<i>ligāmentī</i>)	<u>lāt-ī</u>	(<i>ligāmentōrum</i>)	<u>lāt-ōrum</u>
akuz (<i>ligāmentum</i>)	<u>lāt-um</u>	(<i>ligāmenta</i>)	<u>lāt-a</u>
abl. (<i>ligāmentō</i>)	<u>lāt-ō</u>	(<i>ligāmentīs</i>)	<u>lāt-īs</u>

Střední tvary adjektiv I. a II. deklinace končí v nom. sg. na -um a skloňujeme je podle vzoru cerebrum.

Adjektiva I. a II. deklinace jsou trojvýchodná, protože pro každý rod mají v nom. sg. zvláštní tvar.

CVIČENÍ

1. Čtete a přeložte do češtiny:

Bulbus oculī. Nervī opticī. Angulus costae. Rāmī nervōrum. Isthmus aortae. Āla nāsī. Nucleī cellulārū. Fundus ventriculī. Artēria nūtrīcia humerī. Nervus carōticus externus. Lobus sinister thymī. Calcaneus dexter. Artēria cerebrī media. Palātum dūrum. Tēla submūcōsa trachēae et bronchōrum. Condylus humerī. Nucleī rubrī. Fascia brachiī, antebrachiī. Tūberculum costae. Ōstium vēnae cavae. Lobulus auriculae. Mūsculus longus, lātus, magnus. Mūsculī rēctī, oblīquī. Tunica mūcōsa oesophagī. Carpus cum metacarpō. Tarsus cum metatarsō. Dorsum linguae. Fossa malleolī. Collum radiī. Capitulum costae. Hīlum ōvāriū. Organa oculī accessōria. Ligāmentum lātum uterī. Ophthalmos. Stomachos. Encephalon. Ōlecrānon. Enteron.

Cancer duodēnī. Calculus felleus. Icterus īnfectiōsus. Rheumatismus acūtus. Post frāctūrā talī apertam. Fūrunculus palpebrae. Signum morbī. Catarrhus ventriculī. Diabētēs mellītus. Locus tūberculōsus tubae auditīvae. Spasmus intestinī crassī. Ruptūra myocardiī nōn traumatica. Polypī uterī. Haemorrhagia cerebrī. Frāctūra crāniī complicāta.

Ricinī oleum. Sirupus compositus. Sub signō venēnī. Suppositōria prō adultīs. Glycerolī unguentum. Venēna valida. Olīvae oleum. Vaselīnum album. Emplastrum. Extractum fluidum.

2. Přeložte do latiny:

Ústí aorty. Hrbolek vřetenní kosti. Lalůčky brzlíku. Krček lopatky. Zúžené místo vejcovodu. Dno močového měchýře. Větev středního laloku. Levá průduška. Úhly dolní čelisti. Příčný sval jazyka. Žaludeční sliznice. Větev očního nervu. Hřbet nosu. Levé oko. Mozková tepna. Vřetenní a loketní kost před zápěstím. Hlavička lýtkové kosti. Červené jádro. Jamka loketního výběžku.

Křeč jazykového svalu. Prudká nemoc. Cukrovka. Šikmá zlomenina zánártí a nártu. Úrazové prasknutí tvrdého patra. Vrozená anomálie tlustého střeva. Otevřená zlomenina kotníku lýtkové kosti. Chudokrevnost mozku. Příznaky nemocí. Křeč tlustého střeva.

Sirup v lahvičce. Rulíkový výtažek. Glycerolové čípky. Silný jed. Mast v krabičce.

3. Vyskloňte spojení:

nervus externus

lobus dexter
vīrus perīculōsum
diameter oblīqua
membrum sinistrum

4. Doplňte správné pádové koncovky:

Ōstium vēn... cav... Capitulum fībul..., humer..., uln... Sub sign... venēn... Tarsus cum metatars... et digit... Ruptūra artēri... cerebr... medi... Unguentum prō adult... Signum morb... Anōmalia angul... mandibul... Nucleī cellul... Ē vestibul... vāgīn... Method... nov...

5. Dejte do singuláru:

<i>bulbī oculōrum</i>	<i>periodī longae</i>
<i>ligāmenta rupta</i>	<i>rāmī nervōrum</i>
<i>nucleī rubrī</i>	<i>venēna valida</i>

6. Zapamatujte si:

in vitro, in vivo, post cibum, ab ovo, periculum in mora, loco typico, curriculum vitae, ad absurdum

SLOVÍČKA

<i>accessōrius, a, um</i>	přídavný, vedlejší
<i>adultus, a, um</i>	dospělý, dorostlý
<i>āla, ae, f.</i>	křídlo, oddíl, část
<i>alvus, ī, f.</i>	břicho
<i>angulus, ī, m.</i>	úhel
<i>ante</i> (předl. s akuz.)	před
<i>antebrachium, iī, n.</i>	předloktí
<i>atomus, ī, f.</i>	atom
<i>audītīvus, a, um</i>	sluchový
<i>bolus, ī, f.</i>	hlinka
<i>brachium, iī, n.</i>	paže
<i>bronchus, ī, m.</i>	průduška
<i>bulbus, ī, m.</i>	koule, rozšíření trubkovitého orgánu
<i>calcaneus, ī, m.</i>	patní kost
<i>calculus, ī, m.</i>	kámen, kamének
<i>cancer, crī, m.</i>	rakovina
<i>capitulum, ī, n.</i>	hlavička, hlavice
<i>carōticus, a, um</i>	týkající se krkavice
<i>carpus, ī, m.</i>	zápěstí
<i>catarrhus, ī, m.</i>	katar
<i>cellula, ae, f.</i>	buňka
<i>cerebrum, ī, n.</i>	mozek

<i>collum, ī, n.</i>	krk, krček, šíje
<i>cōlon, ī, n.</i>	tračník
<i>condylus, ī, m.</i>	kloubní hrbol
<i>crānium, iī, n.</i>	lebka
<i>crassus, a, um</i>	silný, tlustý
<i>cum</i> (předl. s abl.)	s, se
<i>diameter, trī, f.</i>	průměr
<i>digitus, ī, m.</i>	prst
<i>dorsum, ī, n.</i>	záda, hřbet
<i>duodēnum, ī, n.</i>	dvanáctník
<i>dūrus, a, um</i>	tvrdý, tuhý
<i>emplastrum, ī, n.</i>	náplast
<i>encephalon, ī, n.</i>	mozek
<i>enteron, ī, n.</i>	střevo
<i>extractum, ī, n.</i>	extrakt, výtažek
<i>fluidus, a, um</i>	tekutý
<i>fossa, ae, f.</i>	jáma, jamka, vyhloubenina
<i>fundus, ī, m.</i>	dno, základ
<i>fūrunculus, ī, m.</i>	furunkl, nežit
<i>glycerolum, ī, n.</i>	glycerol
<i>hīlum, ī, n.</i>	branka, místo vstupu, výstupu cév do orgánu
<i>humerus, ī, m.</i>	pažní kost
<i>humus, ī, f.</i>	půda
<i>icterus, ī, m.</i>	žloutenka
<i>īnfectiōsus, a, um</i>	nakažlivý
<i>intestīnum, ī, n.</i>	střevo
<i>isthmus, ī, m.</i>	zúžené místo
<i>līber, era, erum</i>	volný, svobodný
<i>ligāmentum, ī, n.</i>	vaz, pruh; obvaz
<i>lobulus, ī, m.</i>	lalůček
<i>lobus, ī, m.</i>	lalok
<i>locus, ī, m.</i>	místo
<i>longus, a, um</i>	dlouhý
<i>magnus, a, um</i>	velký
<i>malleolus, ī, m.</i>	kotník
<i>medius, a, um</i>	střední
<i>membrum, ī, n.</i>	končetina, úd
<i>metacarpus, ī, m.</i>	záprstí
<i>metatarsus, ī, m.</i>	nárt, záprstí (nohy)
<i>methodus, ī, f.</i>	metoda
<i>morbus, ī, m.</i>	nemoc, choroba
<i>mūsculus, ī, m.</i>	sval
<i>myocardium, iī, n.</i>	srdeční svalovina

<i>nāsus, ī, m.</i>	nos
<i>nephros, ī, m.</i>	ledvina
<i>nervus, ī, m.</i>	nerv
<i>nōn</i>	ne
<i>nucleus, ī, m.</i>	jádro
<i>nūtrīcius, a, um</i>	vyživovací, vyživující
<i>oblīquus, a, um</i>	šikmý, kosý
<i>oculus, ī, m.</i>	oko
<i>oesophagus, ī, m.</i>	jícen
<i>ōlecrānon, ī, n.</i>	loketní výběžek
<i>oleum, ī, n.</i>	olej
<i>olīva, ae, f.</i>	oliva; elipsoidní hrbolek prodloužené míchy
<i>ophthalmos, ī, m.</i>	oko
<i>opticus, a, um</i>	oční, zrakový
<i>organum, ī, n.</i>	orgán, ústrojí
<i>ōstium, iī, n.</i>	ústí
<i>ōvārium, iī, n.</i>	vaječník
<i>palātum, ī, n.</i>	patro
<i>periculōsus, a, um</i>	nebezpečný
<i>periodus, ī, f.</i>	perioda, období
<i>polypus, ī, m.</i>	polyp
<i>prō (předl. s abl.)</i>	pro; podle
<i>puer, erī, m.</i>	chlapec, hoch
<i>radius, iī, m.</i>	poloměr; vřetenní kost
<i>rāmus, ī, m.</i>	větev, rameno
<i>rēctus, a, um</i>	přímý, rovný
<i>rheumatismus, ī, m.</i>	revmatismus
<i>ricinus, ī, m.</i>	ricin, jedovatá bílkovina obsažená v semenech
<i>ricinus (commūnis)</i>	skočce
<i>ricinī oleum</i>	skočec (obecný)
<i>ruber, bra, brum</i>	ricinový olej
<i>sambūcus, ī, f. (nigra)</i>	červený, rudý
<i>signum, ī, n.</i>	bez (černý)
<i>sirupus, ī, m.</i>	znamení, označení
<i>spasmus, ī, m.</i>	sirup
<i>stomachos, ī, m.</i>	křeč
<i>strictūra, ae, f.</i>	žaludek
<i>suppositōrium, iī, n.</i>	zúžení
<i>tālus, ī, m.</i>	čípek
<i>tarsus, ī, m.</i>	hlezno, hlezenní kost
<i>thymus, ī, m.</i>	zánártí
<i>trachēa, ae, f.</i>	brzlík
	průdušnice

<i>traumaticus, a, um</i>	úrazový
<i>tūberculōsus, a, um</i>	tuberkulózní
<i>tūberculum, ī, n.</i>	hrbolek, vyvýšenina
<i>unguentum, ī, n.</i>	mast
<i>uterus, ī, m.</i>	děloha
<i>vagus, a, um</i>	bloudivý, bludný
<i>validus, a, um</i>	silný
<i>vaselīnum, ī, n.</i>	vazelína
<i>venēnum, ī, n.</i>	jed
<i>ventriculus, ī, m.</i>	žaludek; komora
<i>vestibulum, ī, n.</i>	předsíň, vchod
<i>vīrus, ī, n.</i>	vir, jed
<i>vitrum, ī, n.</i>	sklo; lahvička